ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)
της 3ης Οκτωβρίου 2000 *

Στην υπόθεση C-9/99,

που έχει ως αντικείμενο αίτηση του cour d'appel de Grenoble (Γαλλία) προς το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), με την οποία ζητείται, στο πλαίσιο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου μεταξύ

Échirolles Distribution SA

και

Association du Dauphiné κ.λπ.,

η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία των άρθρων 3, στοιχεία γ' και ζ', της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 3, στοιχεία γ' και ζ', ΕΚ), 3 Α και 5 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρων 4 ΕΚ και 10 ΕΚ), 7 Α, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 14, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ) καθώς και 102 Α και 103, παράγραφοι 3 και 4, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρων 98 ΕΚ και 99, παράγραφοι 3 και 4, ΕΚ),

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. C. Moitinho de Almeida (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, R. Schintgen, C. Gulmann, J.-P. Puissochet και B. Σκουρή, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: S. Alber
γραμματέας: D. Louterman-Hubeau, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

λαμβάνοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

— η Échirolles Distribution SA, εκπροσωπούμενη από τον P. Clément-Cuzin, δικηγόρο Γκρενόμπλ,

— η Association du Dauphiné, η Association des libraires de bandes dessinées, η Momie Folie SARL και η Union des libraires de France, εκπροσωπούμενες από τους P. Simoneau και C. Cochet, δικηγόρους Λίλης,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την K. Rispal-Bellanger, υποδιευθύντρια στη διεύθυνση νομικών υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών, και τον F. Million, chargé de mission στην ίδια διεύθυνση,

— η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον Γ. Κανελλόπουλο, αναπληρωτή νομικό σύμβουλο στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, και την Ε.-Μ. Μαμούνα, εισηγήτρια στην Ειδική Νομική Υπηρεσία — Τμήμα Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου του Υπουργείου Εξωτερικών,

— η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τη C. Pesendorfer, Oberrätin στην Καγκελαρία,

— η Νορβηγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον J. Bugge-Mahrt, αναπληρωτή γενικό διευθυντή στο Υπουργείο Εξωτερικών,

— η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους W. Wils, μέλος της Νομικής Υπηρεσίας, και O. Couvert-Castéra, δημόσιο υπάλληλο κράτους μέλος αποσπασθέντα στην υπηρεσία αυτή,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις προφορικές παρατηρήσεις της Échirolles Distribution SA, εκπροσωπουμένης από τον L. Germain Phion, δικηγόρο Γκρενόμπλ, της Association du Dauphiné κ.λπ., εκπροσωπουμένων από τους P. Simoneau και C. Cochet, της Γαλλικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπουμένης από τον F. Million, της Ελληνικής Κυβερνήσεως, εκπροσωπουμένης από τη Γ. Παρασκευοπούλου, αναπληρώτρια νομική σύμβουλο στο Νομικό Συμβούλιο του Κράτους, της Αυστριακής Κυβερνήσεως, εκπροσωπουμένης από τον T. Kramler, Magister, Verfassungdienst στην Καγκελαρία, και της Επιτροπής, εκπροσωπουμένης από τον W. Wils, κατά τη συνεδρίαση της 6ης Απριλίου 2000,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 6ης Ιουνίου 2000,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Με απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 1999, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 18 Ιανουαρίου 1999, το cour d'appel de Grenoble υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρου 234 ΕΚ), προδικαστικό ερώτημα σχετικά με την ερμηνεία των άρθρων 3, στοιχεία γ' και ζ', της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 3, στοιχεία γ' και ζ', ΕΚ), 3 Α και 5 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρων 4 ΕΚ και 10 ΕΚ), 7 Α, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 14, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ) καθώς και 102 Α και 103, παράγραφοι 3 και 4, της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρων 98 ΕΚ και 99, παράγραφοι 3 και 4, ΕΚ).

2 Το ερώτημα αυτό τέθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της εταιρίας Échirolles Distribution SA, που εκμεταλλεύεται μια εμπορική επιχείρηση υπό τον διακριτικό τίτλο «Centre Leclerc» (στο εξής: Échirolles), αφενός, και του κ. Corbet, βιβλιοπώλη, και της Association du Dauphiné κ.λπ., αφετέρου, σχετικά με την εκ μέρους της Échirolles πώληση βιβλίων σε τιμή περισσότερο από 5 % χαμηλότερη από εκείνη που καθορίζει ο εκδότης ή ο εισαγωγέας.

Η εθνική νομοθεσία

3 Το άρθρο 1 του νόμου 81-766, της 10ης Αυγούστου 1981, περί της τιμής του βιβλίου (*JORF* της 11ης Αυγούστου 1981, στο εξής: νόμος της 10ης Αυγούστου 1981), ορίζει τα εξής:

«Κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που εκδίδει ή εισάγει βιβλία οφείλει να καθορίζει, για τα βιβλία που εκδίδει ή εισάγει, μια τιμή πωλήσεως στο κοινό.

Η τιμή αυτή γνωστοποιείται στο κοινό. Με διάταγμα θα διευκρινιστούν, μεταξύ άλλων, οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες η τιμή θα αναγράφεται στο βιβλίο και θα καθοριστούν επίσης οι υποχρεώσεις του εκδότη ή του εισαγωγέα, όσον αφορά τις ενδείξεις που επιτρέπουν τον προσδιορισμό του βιβλίου και τον υπολογισμό των προθεσμιών που προβλέπονται στον παρόντα νόμο.

Κάθε έμπορος λιανικής πωλήσεως πρέπει να προσφέρει τη δωρεάν υπηρεσία παραγγελίας βιβλίων. Ωστόσο, και μόνο στην περίπτωση αυτή, ο έμπορος λιανικής πωλήσεως μπορεί να προσθέτει στην πραγματική τιμή πωλήσεως στο κοινό που εφαρμόζει τα έξοδα ή αμοιβές που αντιστοιχούν σε εξαιρετικές πρόσθετες υπηρεσίες που ρητώς ζήτησε ο αγοραστής και των οποίων το κόστος αποτέλεσε αντικείμενο προηγούμενης συμφωνίας.

Οι έμποροι λιανικής πωλήσεως πρέπει να χρησιμοποιούν μια πραγματική τιμή πωλήσεως στο κοινό περιλαμβανόμενη μεταξύ του 95 % και του 100 % της τιμής που καθορίζει ο εκδότης ή ο εισαγωγέας.

Στην περίπτωση κατά την οποία η εισαγωγή αφορά βιβλία εκδιδόμενα στη Γαλλία, η τιμή πωλήσεως στο κοινό που καθορίζει ο εισαγωγέας είναι τουλάχιστον ίση προς εκείνη που καθορίζει ο εκδότης.

(L. n° 85-500, 13 Μαΐου 1985, άρθρο 1.) Οι διατάξεις του προηγουμένου εδαφίου δεν έχουν εφαρμογή στα βιβλία που εισάγονται από κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, εκτός αν από αντικειμενικά στοιχεία, ιδίως από το ότι δεν διατίθενται στο εμπόριο εντός του κράτους αυτού, αποδεικνύεται ότι η εισαγωγή έχει ως αντικείμενο την αποφυγή της εφαρμογής επί της πωλήσεως στο κοινό των διατάξεων του τετάρτου εδαφίου του παρόντος άρθρου.»

Η διαφορά της κύριας δίκης

4 Με απόφαση του tribunal de commerce de Grenoble της 12ης Δεκεμβρίου 1997, η Échirolles υποχρεώθηκε να καταβάλει διάφορα ποσά, ως αποζημίωση, στους εφεσίβλητους της κύριας δίκης, λόγω του ότι πρόσφερε προς πώληση βιβλία σε τιμή κατά περισσότερο από 5 % χαμηλότερη από εκείνη που είχε καθορίσει ο εκδότης ή ο εισαγωγέας, αντίθετα προς τις διατάξεις του άρθρου 1, τέταρτο εδάφιο, του νόμου της 10ης Αυγούστου 1981.

5 Η Échirolles, με την έφεση που άσκησε κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του cour d'appel de Grenoble, ζήτησε να υποβληθεί προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο προκειμένου αυτό να αποφανθεί επί του συμβατού της γαλλικής νομοθεσίας προς τους κανόνες που αφορούν «μια εσωτερική αγορά εκτεινόμενη στο σύνολο των κρατών της Ενώσεως», όπως προβλέπεται στα άρθρα 3, στοιχείο ζ', 5 και 7 Α της Συνθήκης.

6 Οι εφεσίβλητοι της κύριας δίκης υποστήριξαν ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο νόμος της 10ης Αυγούστου 1981 είναι σύμφωνος προς τα άρθρα 30, 34 και 36 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρα 28 ΕΚ, 29 ΕΚ και 30 ΕΚ) και ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, ελλείψει κοινοτικής πολιτικής ανταγωνισμού στον τομέα των βιβλίων, οι υποχρεώσεις των κρατών μελών που απορρέουν από τα άρθρα 3, 5 και 85 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 81 ΕΚ) δεν ήσαν επαρκώς καθορισμένες ώστε να τους απαγορεύουν τη θέσπιση νομοθεσίας προβλέπουσας καθορισμό της τιμής του βιβλίου.

7 Στην απόφαση περί παραπομπής υπενθυμίζεται ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η πρακτική των επιβαλλομένων τιμών του βιβλίου κολάζεται από το κοινοτικό δίκαιο ως αντίθετη είτε προς το άρθρο 85 της Συνθήκης, οσάκις προκύπτει από συμφωνία των επαγγελματιών (απόφαση της 17ης Ιανουαρίου 1984, 43/82 και 63/82, VBVB και VBBB κατά Επιτροπής, Συλλογή 1984, σ. 19), είτε προς τα άρθρα 30 και 36 της Συνθήκης, οσάκις εμποδίζει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Το εθνικό δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ότι η γαλλική νομοθεσία έχει επανειλημμένως τροποποιηθεί λόγω των απαντήσεων που έδωσε το Δικαστήριο σε διάφορα προδικαστικά ερωτήματα, την υποβολή των οποίων προκάλεσε η νομοθεσία αυτή (σε μερικά από τα ερωτήματα αυτά οφείλεται το διάταγμα n° 90-73, της 10ης Ιανουαρίου 1990, και μια εγκύκλιος της αυτής ημερομηνίας), και ότι από το

γεγονός ότι η Επιτροπή δεν έχει μέχρι τούδε λάβει κανένα μέτρο μπορεί να συναχθεί ότι η νομοθεσία αυτή δεν παραβαίνει πλέον τους κοινοτικούς κανόνες που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

8 Το αιτούν δικαστήριο αναφέρει, εν συνεχεία, ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει με την απόφαση της 10ης Ιανουαρίου 1985, 229/83, Leclerc και Thouars Distribution (Συλλογή 1985, σ. 1), ότι, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου, το άρθρο 5, δεύτερο εδάφιο, σε συνδυασμό με τα άρθρα 3, στοιχείο στ', της Συνθήκης ΕΟΚ (το οποίο κατέστη το άρθρο 3, στοιχείο ζ', της Συνθήκης ΕΚ, νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 3, στοιχείο ζ', ΕΚ) και 85 της εν λόγω Συνθήκης, δεν απαγορεύει στα κράτη μέλη να θεσπίζουν νομοθεσία κατά την οποία η λιανική τιμή πωλήσεως των βιβλίων πρέπει να καθορίζεται από τον εκδότη ή τον εισαγωγέα του βιβλίου και να επιβάλλεται σε όλους τους εμπόρους λιανικής πωλήσεως. Το αιτούν δικαστήριο τονίζει ότι, στη σκέψη 20 της αποφάσεως αυτής, το Δικαστήριο αναφέρθηκε στην έλλειψη κοινοτικής πολιτικής ανταγωνισμού σχετικά με τα αμιγώς εθνικά συστήματα ή πρακτικές στον τομέα των βιβλίων που τα κράτη μέλη οφείλουν να τηρούν δυνάμει του καθήκοντός τους να απέχουν από κάθε μέτρο δυνάμενο να θέσει σε κίνδυνο την πραγματοποίηση των σκοπών της Συνθήκης. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει το γεγονός ότι το Δικαστήριο φρόντισε να αναφερθεί στο στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεώς του.

9 Το αιτούν δικαστήριο, αναφερόμενο στο προτεινόμενο από την Échirolles προδικαστικό ερώτημα, διαπιστώνει ότι, όταν το Δικαστήριο αποφάνθηκε επί του συμβατού της γαλλικής νομοθεσίας προς το κοινοτικό δίκαιο, το άρθρο 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης δεν μνημόνευε την εσωτερική αγορά και το το άρθρο 7 Α της Συνθήκης δεν υπήρχε. Το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι, για να εκτιμηθεί η σκοπιμότητα ενδεχομένου προδικαστικού ερωτήματος, πρέπει να ερευνηθεί αν η έννοια της εσωτερικής αγοράς περιορίζεται σε μια αγορά όπου τα εμπορεύματα κυκλοφορούν ελεύθερα μεταξύ κρατών μελών ή αν πρόκειται για μια ενιαία αγορά, οι κανόνες λειτουργίας της οποίας επιβάλλονται τόσο στα κράτη όσο και στους ιδιώτες.

10 Συναφώς, από το γεγονός ότι η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων περιλαμβανόταν στο άρθρο 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης ΕΟΚ πριν από την εισαγωγή της έννοιας της εσωτερικής αγοράς το cour d'appel συνάγει ότι η έννοια αυτή δεν μπορεί να εξομοιωθεί με ένα χώρο ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, καθόσον τούτο θα συρρίκνωνε τη βούληση του κοινοτικού νομοθέτη. Μια τέτοια αγορά είχε εξάλλου ήδη θεωρηθεί, στη σκέψη 33 της αποφάσεως της 5ης Μαΐου

1982, 15/81, Schul (Συλλογή 1982, σ. 1409), ως η συγχώνευση των εθνικών αγορών σε μια ενιαία αγορά, συγχώνευση η οποία φαίνεται να θέτει τέρμα στην εξουσία ενός κράτους να δημιουργεί στο έδαφος του μια ζώνη μη ανταγωνισμού για ένα συγκεκριμένο προϊόν, υποχρεώνοντας τους παραγωγούς (τους εκδότες) να καθορίζουν μια τιμή από την οποία οι μεταπωλητές (οι βιβλιοπώλες) δεν μπορούν να παρεκκλίνουν σημαντικά, λαμβανομένης υπόψη της θέσεως του αγοραστή στην αγορά.

11 Το αιτούν δικαστήριο θεωρεί επίσης ότι η περιεχόμενη στη σκέψη 20 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Leclerc και Thouars Distribution διαπίστωση έπαυσε να είναι λυσιτελής, δεδομένου ότι η «εσωτερική αγορά», αντίθετα προς την κοινή αγορά του άρθρου 2 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρου 2 ΕΚ), κατέστη, δυνάμει του άρθρου 3, στοιχεία γ' και ζ', της Συνθήκης, έννοια του θετικού δικαίου.

12 Το δικαστήριο αυτό προσθέτει ότι η «εσωτερική αγορά» φαίνεται να αποτελεί ένα ήδη κεκτημένο μέσο στην υπηρεσία του σκοπού της «οικονομικής και κοινωνικής συνοχής» στην οποία αναφέρεται το άρθρο Β, πρώτη περίπτωση, της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 2, πρώτη περίπτωση, ΕΕ) και μνημονεύει επίσης την «τήρηση της αρχής της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό» (που διαλαμβάνεται στα άρθρα 3 Α και 102 Α και κατέστη αποτελεσματική με το άρθρο 103, παράγραφοι 3 και 4, της Συνθήκης), θεωρώντας ότι οι κανόνες αυτοί φαίνεται να θεσπίζουν, για τα κράτη μέλη, σαφείς και ανεπιφύλακτες υποχρεώσεις, όπως είναι οι υποχρεώσεις που χαρακτηρίζουν το θετικό δίκαιο.

13 Εν συνεχεία, το cour d'appel τονίζει ότι η ενιαία εσωτερική αγορά, που διέπεται από την αρχή της οικονομίας της αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό, δεν φαίνεται να γνωρίζει εξαίρεση υπέρ του βιβλίου, όπως προκύπτει από τη σκέψη 30 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Leclerc και Thouars Distribution. Τονίζει επίσης ότι η απόφαση 97/C 305/02 του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 1997, σχετικά με τις διαμεθοριακές ενιαίες τιμές του βιβλίου στις ευρωπαϊκές γλωσσικές ζώνες (ΕΕ C 305, σ. 2), που αναγνωρίζει «τον δυαδικό χαρακτήρα του βιβλίου που είναι συγχρόνως φορέας πολιτιστικών αξιών και εμπορεύσιμο οικονομικό αγαθό», λαμβάνει υπόψη «την προσθήκη του άρθρου 128, παράγραφος 4, της Συνθήκης», το οποίο δίνει έναν ορισμό του πολιτισμού που προσανατολίζεται κυρίως προς την καλλιτεχνική και λογοτεχνική δημιουργία. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η γαλλική νομοθεσία περί της τιμής των βιβλίων είναι γενική και καλύπτει τα τεχνικά βιβλία, αυξάνοντας έτσι το κόστος της δραστηριότητας των επιχειρήσεων στις οποίες η βιβλιογραφική ενημέρωση είναι αναγκαία και σημαντική και οι οποίες στερούνται του δικαιώματος

στον ανταγωνισμό (νομικοί, ιατροί, αρχιτέκτονες). Η Επιτροπή κλήθηκε να λάβει υπόψη τα στοιχεία αυτά για να «εκτιμήσει κατά τρόπον ισόρροπο την πολιτιστική και οικονομική πτυχή του βιβλίου».

14 Το cour d'appel de Grenoble, χωρίς ωστόσο να μπορεί να αναμείνει κάποια μέλλουσα τροποποίηση του κοινοτικού δικαίου όσον αφορά την τιμή του βιβλίου και δεδομένου ότι η Échirolles ανέφερε ότι η δημιουργία της εσωτερικής αγοράς μπορούσε να οδηγήσει το Δικαστήριο να τροποποιήσει τις προηγούμενες αποφάσεις του που εξέδωσε αναφερόμενο στο «παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου», αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Είναι η γαλλική νομοθεσία που υποχρεώνει τους εκδότες να επιβάλλουν στους βιβλιοπώλες σταθερή τιμή μεταπωλήσεως των βιβλίων, ανεξαρτήτως περιεχομένου, τόσο προς τους καταναλωτές όσο και προς τους για επαγγελματικούς λόγους αγοραστές, συμβατή προς την εσωτερική αγορά που εγκαθιδρύθηκε την 1η Ιανουαρίου 1993, και ειδικότερα προς τα άρθρα 3, στοιχεία γ' και ζ', 3 Α, 5, 7 Α, δεύτερο εδάφιο, 102 Α και 103, παράγραφοι 3 και 4, της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη και τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

15 Όπως προκύπτει από πάγια νομολογία, το Δικαστήριο, στο πλαίσιο του άρθρου 177 της Συνθήκης, δεν μπορεί εγκύρως να αποφαίνεται παρά μόνον επί ζητημάτων που αφορούν την ερμηνεία και το κύρος του κοινοτικού δικαίου, για τη δε εκτίμηση των διατάξεων του εθνικού δικαίου είναι αρμόδιο το εθνικό δικαστήριο, υπό το φως της προδικαστικής αποφάσεως (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 30ής Απριλίου 1998, C-37/96 και C-38/96, Sodiprem κ.λπ., Συλλογή 1998, σ. I-2039, σκέψη 22).

16 Επομένως, το προδικαστικό ερώτημα πρέπει να νοηθεί υπό την έννοια ότι το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν τα άρθρα 3, στοιχεία γ' και ζ', 3 Α, 5 και 7 Α, δεύτερο εδάφιο, καθώς και 102 Α και 103 της Συνθήκης, απαγορεύουν την εφαρμογή εθνικής νομοθεσίας που υποχρεώνει τους εκδότες να επιβάλλουν στους βιβλιοπώλες σταθερή τιμή μεταπωλήσεως του βιβλίου.

17 Η Échirolles υποστηρίζει, πρώτον, ότι ο νόμος της 10ης Αυγούστου 1981, έχοντας δημιουργήσει μια ζώνη μη ανταγωνισμού, είναι αντίθετος προς την έννοια της αγοράς που συνεπάγεται την αντιπαράθεση της προσφοράς και της ζητήσεως. Ναι μεν η θέσπιση νόμου εισάγοντος σύστημα σταθερής τιμής του βιβλίου ανταποκρίνεται στη μέριμνα του Γάλλου νομοθέτη να προστατεύσει το βιβλίο ως φορέα καλλιτεχνικής και λογοτεχνικής δημιουργίας, πλην όμως η θέσπιση ενός τέτοιου νόμου δεν λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι, ως έχων γενική ισχύ, εφαρμόζεται και επί των τεχνικών βιβλίων που δεν έχουν ανάγκη μιας τέτοιας προστασίας.

18 Η Échirolles τονίζει επίσης την ύπαρξη σχέσεως μεταξύ του βιβλίου, θεωρουμένου ως φορέα πολιτισμού, και της οικονομίας, όπως προκύπτει ιδίως από την αύξηση των τιμών του βιβλίου και των μετοχών των εταιριών που εκδίδουν έργα χαρακτηριζόμενα ως καλλιτεχνικά, αύξηση η οποία προκλήθηκε από τον νόμο της 10ης Αυγούστου 1981.

19 Δεύτερον, η Échirolles αναφέρεται στο γεγονός ότι, όταν το Δικαστήριο, με τις αποφάσεις του σχετικά με το γαλλικό σύστημα της σταθερής τιμής του βιβλίου, έκρινε την αρχή της επιβαλλομένης από τον εκδότη τιμής συμβατή προς το κοινοτικό δίκαιο, το έπραξε αναφερόμενο ρητώς στο παρόν στάδιο εξελίξεως του κοινοτικού δικαίου (προπαρατεθείσα απόφαση Leclerc και Thouars Distribution) σ' ένα χρονικό σημείο πριν από τη δημιουργία της εσωτερικής αγοράς την 1η Ιανουαρίου 1993. Η εισαγωγή όμως των διατάξεων περί εσωτερικής αγοράς μπορεί να συνεπάγεται ότι το εν λόγω σύστημα είναι ασύμβατο προς τις οικείες διατάξεις της Συνθήκης ΕΚ.

20 Τρίτον, η Échirolles φρονεί, όπως τόνισε και το αιτούν δικαστήριο, ότι η εσωτερική αγορά δεν μπορεί να εξομοιωθεί με χώρο ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων χωρίς να αλλοιωθεί η βούληση του νομοθέτη και ότι μια τέτοια αγορά, ως

αποτέλεσμα της συγχωνεύσεως των εθνικών αγορών (προπαρατεθείσα απόφαση Schul), πρέπει να ορίζεται ως ενιαία αγορά, ήτοι ως ένας χώρος όπου ο ανταγωνισμός είναι ελεύθερος και του οποίου οι κανόνες λειτουργίας επιβάλλονται τόσο στα κράτη όσο και στους ιδιώτες. Η Échirolles προσθέτει, αναφερόμενη στις αρχές που περιέχουν τα άρθρα 3, στοιχεία γ' και ζ', 3 Α, 5 και 102 Α της Συνθήκης, τα οποία αποσκοπεί να καταστήσει αποτελεσματικά το άρθρο 103, παράγραφοι 3 και 4, της Συνθήκης, ότι η εσωτερική αγορά πρέπει να θεωρείται έννοια του θετικού δικαίου.

21 Τέλος, η Échirolles ισχυρίζεται ότι η γαλλική νομοθεσία δεν συνάδει με τις διατάξεις του άρθρου 30 της Συνθήκης, δεδομένου ότι εφαρμόζεται όταν το βιβλίο αγοράζεται στη Γαλλία για να αποσταλεί σε ένα κράτος μέλος, οπότε στον υπήκοο αυτού του κράτους μέλους επιβάλλεται μια τιμή καθοριζόμενη από τον Γάλλο εκδότη, πράγμα το οποίο αποτελεί προσβολή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Η Échirolles φρονεί ότι τούτο συμβαίνει και όταν το εμπόδιο δεν είναι παρά δυνητικό (απόφαση της 7ης Μαΐου 1997, C-321/94 έως C-324/94, Pistre κ.λπ., Συλλογή 1997, σ. I-2343).

22 Για να δοθεί απάντηση στο υποβληθέν από το εθνικό δικαστήριο ερώτημα, πρέπει να τονιστεί κατ' αρχάς, όπως έχει ήδη τονίσει το Δικαστήριο με την απόφαση της 14ης Ιουλίου 1998, C-341/95, Bettati (Συλλογή 1998, σ. I-4355, σκέψη 75), ότι στο άρθρο 3 της Συνθήκης, το οποίο καθορίζει τους τομείς και τους στόχους τους οποίους αφορά η δράση της Κοινότητας, διαλαμβάνονται οι γενικές αρχές της κοινής αγοράς, οι οποίες εφαρμόζονται σε συνδυασμό με τα αντίστοιχα κεφάλαια της Συνθήκης που αποσκοπούν στην υλοποίηση των αρχών αυτών.

23 Η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη προσέθεσε ένα άρθρο 8 Α (το οποίο κατέστη το άρθρο 7 Α της Συνθήκης ΕΚ, νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 14 ΕΚ), το οποίο ορίζει την εσωτερική αγορά και προβλέπει μέτρα για την εγκαθίδρυσή της. Η εσωτερική αγορά συνιστά πλέον έναν από τους στόχους της Κοινότητας (άρθρο 3, στοιχείο γ', της Συνθήκης).

24 Όπως ορθώς τόνισε η Επιτροπή, οι διατάξεις αυτές ορίζουν επίσης γενικούς στόχους και πρέπει να ερμηνεύονται σε συνδυασμό με τις διατάξεις της Συνθήκης που αποσκοπούν στην υλοποίηση των στόχων αυτών. Εφόσον τα άρθρα 30, 36 και 85 της

Συνθήκης δεν τροποποιήθηκαν, η ερμηνεία που έδωσε στα άρθρα αυτά το Δικαστήριο με την προπαρατεθείσα απόφαση Leclerc και Thouars Distribution, σε συνδυασμό με το άρθρο 5 της Συνθήκης, δεν μπορεί να τεθεί εκ νέου υπό κρίση.

25 Όσον αφορά τα άρθρα 3 Α, 102 Α και 103 της Συνθήκης που αφορούν την οικονομική πολιτική, η οποία πρέπει να ασκείται σύμφωνα με την αρχή της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό (άρθρα 3 Α και 102 Α), τα άρθρα αυτά αποτελούν διατάξεις που δεν θεσπίζουν εις βάρος των κρατών μελών σαφείς και ανεπιφύλακτες υποχρεώσεις τις οποίες οι ιδιώτες μπορούν να επικαλεστούν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Συγκεκριμένα, πρόκειται για γενική αρχή που απαιτεί για την εφαρμογή της πολύπλοκες οικονομικές εκτιμήσεις οι οποίες εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του εθνικού νομοθέτη ή των εθνικών αρχών.

26 Επομένως, στο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 3, στοιχεία γ' και ζ', 3 Α, 5 και 7 Α, δεύτερο εδάφιο, καθώς και 102 Α και 103 της Συνθήκης, δεν απαγορεύουν την εφαρμογή εθνικής νομοθεσίας η οποία υποχρεώνει τους εκδότες να επιβάλλουν στους βιβλιοπώλες σταθερή τιμή μεταπωλήσεως του βιβλίου.

Επί των δικαστικών εξόδων

27 Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν η Γαλλική, η Ελληνική, η Αυστριακή και η Νορβηγική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή, που κατέθεσαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, δεν αποδίδονται. Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

κρίνοντας επί του ερωτήματος που του υπέβαλε με απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 1999 το cour d'appel de Grenoble, αποφαίνεται:

Τα άρθρα 3, στοιχεία γ' και ζ', της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 3, στοιχεία γ' και ζ', ΕΚ), 3 Α και 5 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρων 4 ΕΚ και 10 ΕΚ), 7 Α, δεύτερο εδάφιο, της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 14, δεύτερο εδάφιο, ΕΚ), καθώς και 102 Α και 103 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρα 98 ΕΚ και 99 ΕΚ), δεν απαγορεύουν την εφαρμογή εθνικής νομοθεσίας η οποία υποχρεώνει τους εκδότες να επιβάλλουν στους βιβλιοπώλες σταθερή τιμή μεταπωλήσεως του βιβλίου.

Moitinho de Almeida Schintgen

Gulmann Puissochet Σκουρής

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 3 Οκτωβρίου 2000.

Ο Γραμματέας

R. Grass

Ο Πρόεδρος του έκτου τμήματος

J. C. Moitinho de Almeida